

MEZOLITAS. Mezolite (VIII-V tūkstantmetis pr. Kr.) visoje Šiaurės Europoje labai keitėsi klimatas ir gamta. Laikotarpio pradžioje Baltijos jūroje buvusio uždaro gėlavandenio ežero vietoje, prasigraūžus vandenynui, susidarė sūriavandenė Joldijos jūra. VII-VI tūkstantmetyje pr. Kr., toliau tirpstant ledynams, jos vietoje vėl atsirado gėlavandenis taip vadinamas Ancyliaus ežeras, kuris mezolito pabaigoje, kada vidutinė metinė temperatūra buvo jau net 2-3°C aukštesnė už dabartinę ir susidarė Danijos sąsiauriai, vėl virto sūria Litorinos jūra. Būtent šiuo laikotarpiu pradėjo formuotis Kuršių Nerija ir marios, spygliuočių miškus pakeitė lapuočių miškai. Pasitraukė šiaurės elniai ir paplito šiltesnį klimatą mėgstantys miškų žvėrys: briedžiai, elniai, šernai ir kt. Su tokiais dideliais klimato kitimais siejasi ir tolimesnis krašto apgyvendinimas, naujų kultūrų plitimas. MEZOLITAS MEZOLITAS Mezolito pradžioje dar gyvavo epipaleolitinė kultūra, kuriai būdingi beveik nepakitę paleolitiniai dirbiniai. Ankstyvojo mezolito stovyklavietėse pasirodo kaulo ir rago dirbiniai (žeberklai, durklai ir pan.). Jie aptinkami Maglemozės kultūros stovyklavietėse, kuriose gyveno žmonės atėję į Pabaltijį pietiniu Joldijos jūros ar Ancyliaus ežero pakraščiu. Mezolito kultūros 1. Kundos 2. Nemuno (pagal R.Rimantiene) VII-IV tūkstantmetyje pr. Kr. dabartinėje Lietuvos pietinėje, Baltarusijos vakarinėje ir buv. Rytprūsių teritorijoje susidarė savita mezolitinė Nemuno kultūra. Tai pirmoji vietinė kultūra, tolimesnė vėlyvojo paleolito kultūrų tęsia. Mezolito Nemuno kultūros paminklų daug, radiniai juose vietinės kilmės, gana vienodi. Būdingiausi – smulkūs, titnaginiai episvidriniai lancetiniai strėlių antgaliai, gremžtukai ir rėžtukai, įteriamieji kirveliai ir kt. Šiaurės Lietuvoje ir beveik visame likusiame Rytų Pabaltijyje gyveno mezolitinės Kundos kultūros žmonės, kurie paliko jiems itin būdingus kaulo, rago ir titnago dirbinius. Riba tarp minėtos Nemuno ir Kundos kultūrų beveik sutapo su Nemuno ir Neries upėmis. Pagrindinis mezolito gyventojų verslas – medžioklė ir žvejyba. Medžioklėje naudota lankai su strėlėmis, ietys. Ypač šiam laikotarpiui būdingi maži titnaginiai dirbiniai, vadinamieji mikrolitai ir sudėtiniai įrankiai su įstatomais mažais titnaginiais ašmenėliais. Žvejyboje, kuri tapo itin svarbiu verslu, naudota ne tik kabliukai ar žeberklai, bet ir tinklai, bučiai, užtvaros, luotai. Žmonės apsistodavo stovyklavietėse, kur gyvendavo 1-4 didelės šeimos. Patogiose vietose, arti vandens įkurtose stovyklose buvo gyvenama ilgesnį laiką, jos jau buvo didesnės (Jonionys, Paštuva, Žem. Kaniūkai). Apie dabartinėje Lietuvos teritorijoje mezolito laikotarpiu gyvenusius žmones daugiau sužinota iš pastarųjų metų tyrinėjimų Biržulio ežero Spigino rage (Telšių raj.) surastų kapų. Kape, kuris datuojamas apie 5520 m. pr. Kr., buvo palaidotas vyras, papuoštas pragręžtais briedžio ir šerno dantų kabučiais. Kapų duobės negilios, juose pripilta raudonos ochros. Didelis mezolito ir neolito laikotarpio kapinynas yra tyrinėtas Onegos ežero Elnių saloje, o turtingiausias mezolito kapas Pabaltijyje rastas Zvejniekuose (Latvija). Į dvigubą vyro ir 6-7 metų vaiko kapą įdėta net 340 žvėrių dantų-kabučių. Antropologai mano, kad pirmieji mezolito Biržulio baseine gyvenę žmonės buvo europidai ir priklausė masyviam Vidurio Europos antropologiniam tipui. Palyginti su dabartiniais žmonėmis, jie buvo nesmulkūs, neaukšto ar vidutinio ūgio.